

BNA Gebouw van het Jaar 2009

Juryrapport

INLEIDING

'Een rijke oogst', concludeerde de landelijke jury bij het aanschouwen van de 28 nominaties, die meedingen naar de verkiezing van BNA Gebouw van het Jaar 2009. De 28 nominaties, waaronder de vijf regionale winnaars, zijn gekozen uit 280 inzendingen en bevatten zowel complexe als eenvoudige opgaven van zowel grote als kleine bureaus.

Uit de nominaties blijkt volgens de landelijke jury een herwaardering van een meer klassieke opvatting van architectuur: minder snel en trendy, meer inhoud en vakmanschap, beter overdacht. Dit sluit aan bij een bredere beweging naar het opnieuw definiëren van kwaliteit, die zich ook in andere disciplines aftekent, met aandacht voor handwerk, het unieke, het erfgoed en het maatschappelijke. Er is dan ook duidelijk grote waardering voor de beheersing van architectonische middelen, voor kennis en kunde, voor maatgeving en zintuiglijkheid. Wat ook opvalt: na jaren van taboe komt het belang van esthetiek weer bovendrijven. Terwijl schoonheid in de dagelijkse praktijk vaak sluitpost lijkt geworden, blijkt zij van doorslaggevend belang om juryleden vrolijk te maken - om van het nut van schoonheid voor het dagelijkse leven nog maar te zwijgen.

In navolging van de regionale jury's hecht de landelijke jury aan meesterschap. Dat vond zij vooral in het ontspannen, 'normale' wonen - in het woongebouw in de Hobbemastraat te Zwolle, in de

seniorenwoningen te Middelburg en in de drie woontorens te Leiden. Deze projecten onderscheiden zich door rust, beheersing en vakmanschap, door liefde voor materiaal en detaillering, door mooie plattegronden en een voortreffelijke verbinding met hun omgeving. Tot verbazing van de jury is geen seriematige woningbouw doorgedrongen tot de regionale prijswinnaars, een categorie waarin Nederland van oudsher sterk is. Vooral in de grote steden lijkt het nog wachten op nieuwe typologieën als antwoord op de grote verdichtingsopgave.

Bij de talrijke ingezonden scholen valt naast het sterk wisselende kwaliteitsniveau op dat weinigen zich baseren op een beproefd principe. Nogal eens probeert men opnieuw een eigen type uit te vinden, met alle gevolgen van dien. Ook in deze categorie werd de jury getroffen door het 'normale', het beheerste, gedistingeerde zoals aangetroffen in OBS De Vlinder en in de Lorentzschool, beide gebaseerd op een goed grondplan en mooi in evenwicht met hun omgeving.

Naast meesterschap acht de landelijke jury een aantal thema's van uitzonderlijk belang. Waardering bestaat voor gebouwen en projecten die nieuwe, openbare routes en ontmoetingsplaatsen creëren, die ruimte teruggeven aan de stad. Van even groot belang vindt de jury projecten die voortborduren op bestaand erfgoed, zoals de woon- en werkfabrieken op het Dobbelmanterrein in Nijmegen en de ROC van Hengelo, en daarmee voorheen verwaarloosde gebieden weer opnemen in het stadsleven.

Daarnaast spreekt de jury haar waardering uit voor opdrachtgevers met verantwoordelijkheidsgevoel, zoals blijkt uit de krachtige gevel van Sterk Bedrijf op een rommelig bedrijfsterrein in Gorredijk en uit de imposante, houten verkeersbrug bij Sneek. Beide zijn statements voor een mooier Nederland, waarbij de detaillering soms tekortschiet, zoals in Sneek met de obligaat aangebrachte, rijksgenormeerde vangrails en spanten met verlichting.

Niet voor niets hebben twee kleinere projecten de regionale jury's dermate bekoord, dat ze zijn uitgeroepen tot regionale winnaar. Hier is vakmanschap meesterschap geworden. Het houten woonhuis annex kantoor in Paterswolde en het ijle paviljoen met zwembad in Rijsbergen zijn voorbeelden van een nagenoeg uitgestorven wijze van vakbeoefening, waarbij opdrachtgever/architect van begin tot eind betrokken is. In de reguliere bouwwereld met zijn vele, wisselende acteurs is de continuïteit dermate uit balans en is de afstand tot de bouwplaats zo groot, dat een dergelijke betrokkenheid en kwaliteit tot op de laatste schroef met een lantaarn gezocht moeten worden.

VIJF BESTE GEBOUWEN VAN HET JAAR

Na bespreking van de 28 nominaties, stemt de jury van harte in met de keuze voor de vijf regionale prijswinnaars. Het zijn stuk voor stuk uitzonderlijke prestaties die de landelijke schijnwerpers verdienen. De jury roept alle vijf regionale winnaars dan ook uit tot de beste gebouwen van het jaar 2009.

En toen moest er nog gekozen worden. De jury heeft allereerst stil gestaan bij de vraag hoe het bijna uitgestorven vakmanschap en de serene authenticiteit van zowel het woonhuis in Paterswolde als het paviljoen in Rijsbergen zich verhouden tot bijvoorbeeld de prachtige, intelligente transformatie van het Ministerie van Financiën. Zou de schitterende schuur van Paterswolde het kunnen winnen van de zoveel complexere en massievere transformatie van het jaren zeventig gebouw van Financiën? Een lastige vraag, want het gaat om onvergelykbare vormen van grootmeesterschap. In het huidige tijdsgewricht lijkt iedereen en niemand tegelijk verantwoordelijk voor het uiteindelijke resultaat. Zeker bij de grotere, complexe opgaven zou je wensen dat met dezelfde vaste hand een eerste schets consequent tot na oplevering en tot

op de laatste schroef wordt omgezet in een architectuur die ertoe doet. Als dat lukt, leggen de particuliere opgaven het af tegen de grotere complexe opgaven waar in een maatschappelijk krachtenveld het onmogelijke mogelijk is gebleken. Dat is ook dit jaar gebleken.

Uit de drie overgebleven kandidaten, het reeds genoemde ROC in en om een voormalige fabriekshal in Hengelo, het Ministerie van Financiën en de opmerkelijk tralieloze en zuivere FPC de Oostvaarderskliniek in Almere, was het vervolgens moeilijk kiezen. Uiteindelijk kwam de winnaar al discussiërend naar voren. Het winnende project paart een ambitieuze opgave en groot maatschappelijk belang aan voorbeeldig meesterschap en succesvolle samenwerking. Wat daarbij de doorslag heeft gegeven, is de moeite die de architect zich heeft getroost om in de overdaad aan regelgeving de mazen van het voorschriftenweb op te zoeken. Hij heeft zich als de befaamde boeienkoning Houdini van zijn ketenen weten te bevrijden om een revolutionair ontwerp te realiseren, consequent en beheerst tot in het detail. Daarbij heeft hij het menselijk perspectief geen moment uit het oog verloren. Er is ziel, zorg, schoonheid en vakmanschap. De jury ziet de winnaar van 2009 als opmaat voor de collectieve zoektocht naar een nieuwe kwaliteit en betekenisgeving.

WINNAAR BNA GEBOUW VAN HET JAAR 2009

FPC de Oostvaarderskliniek, Almere
Architect: Martien Jansen (Studio M10, Eindhoven)

Een gevangenis is een gesloten bastion, althans op staat zij op het netvlies gebrand. De tbs-kliniek in Almere logenstraft dit verwachtingspatroon. Het is een opmerkelijk tralieloos en transparant gebouwencomplex, vlakbij een woonwijk, waarin geraffineerd is gespeeld met openheid en geslotenheid. De jury is erg onder de indruk van de interpretatie van de opgave en van de uitmuntende manier waarop een complexe opzet is gebaseerd op het principe van de herhaling. Hierin herkent de jury de zuivere, door de architect bewonderde ontwerpprincipes van Dom Hans van der Laan,

waarbij een bouwwerk van het kleinste onderdeel tot het grote geheel in volkomen harmonie verkeert. Doordat de architect ook ervaring heeft als meubelontwerper, heeft hij de rust en toewijding om tot in perfectie te zoeken naar de juiste oplossing, materiaalkeuze en detaillering. Hij heeft ook de inventiviteit om de mazen van het voorschriftenweb op te zoeken. In combinatie met een welwillende opdrachtgever heeft dit geleid tot een revolutionair en adembenemend sacraal ontwerp van hoge kwaliteit. Essentieel is dat de architect zijn architectonische principes toepasbaar heeft weten te maken. Zijn menselijke gebouw draagt in sterke mate bij aan een gevoel van welbevinden en herstel. Het getuigt van grootse bouwkunst om een dergelijke maatschappelijke realiteit met architectonische middelen te creëren. De Oostvaarderskliniek is een staaltje staatsarchitectuur, waarmee Nederland in het buitenland voor de dag kan komen.

LANDELIJKE JURY

Jo Coenen* - Jo Coenen & Co, Amsterdam/
Maastricht (voorzitter)
Henk Döll - Döll Atelier voor Bouwkunst, Rotterdam
Edwin Oostmeijer - Edwin Oostmeijer
Projectontwikkeling, Utrecht
Christian Rapp - Rapp+Rapp, Rotterdam/Berlijn
Fred Schoorl - directeur Strategie Ymere,
Amsterdam

Jurysecretaris, auteur juryrapport

Marina de Vries - Zelfstandig journalist,
Amsterdam

*Om elke schijn van belangenverstrengeling te voorkomen werd Jo Coenen, als voormalig rijksbouwmeester betrokken bij een aantal projecten, waar nodig vervangen door Dolf Dobbelaar, plaatsvervangend juryvoorzitter regio Delta.

NB: Net als de regionale jury's hanteert de landelijke jury de algemene beoordelingscriteria van de BNA, i.e. interpretatie van de opgave, conceptuele kracht van het gebouw, consistente uitwerking van gekozen uitgangspunten, materialisatie, landschappelijke en stedenbouwkundige inpassing, en betekenis van het gebouw in zijn context.